

**რეგიონული ეკონომიკის როლი და
შესაძლებლობები აგრარულ სექტორში
კონსტანტინეანის პროდუქციის წარმოების
უზრუნველყოფაში**

DOI.org/10.36962/104/3-5/20210160

გოჩა ცოფურაშვილი
სტუ-ის დოქტორანტი

რეზიუმე ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ეტაპზე კონკურენტუნარიანი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებაში რეგიონული ეკონომიკის შესაძლებლობების გამოყენების მნიშვნელობა. გამოცხადებული პრიორიტეტულობის და სახელმწიფო პროტექციონიზმის მ-წლიანმა ციკლმა არსებითად ვერ შეცვალა მდგომარეობა, მოუგვარებელია სისტემურ-სტრუქტურული და ორგანიზაციულ-ტექნიკური საკითხების დიდი ნაწილი, სრულიად იგნორირებულია ცენტრიდანული და ცენტრისკენული პოლიტიკის სინერგიული ეფექტის მნიშვნელობა. საქართველოს ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებები თვითმართველობის გაძლიერების, დეცენტრალიზაციის და დეკონცენტრაციის ნაწილში ფაქტიურად ჩავარდა, შესაბამისად დღევანდელ მოცემულობაში საერთოდ არ განიხილება ადგილებიდან წამოსული ინიციატივები და წინადადებები, ევროკავშირის ქვეყნებში მიღებული მოქმედების პრინციპი, რომელიც მმართველობაში აქტიურად იყენებს „ქვემოდან ზემოთ“ მოდელის ეფექტს სრულიად იგნორირებულია. უფრო მეტიც, ყველა ტიპის მასტიმულირებელი და პროტექციონისტული პოლიტიკა ხორციელდება მხოლოდ ცენტრიდან და მოკლებულია ადგილებზე სრულფასოვან რესურსულ კვლევებს,

საინფორმაციო-ანალიტიკური რეალობის გააზრებას, რისკების და უპირატესობების, ასევე საწყისი კონკურენტუნარიანობის დადგენის და განსაზღვრის ხედვებს.

საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის საკითხების გადაწყვეტა, რეგიონული ეკონომიკის შესაძლებლობების აქტიური გამოყენება და ტერიტორიების სწორი სივრცითი განვითარება გვაძლევს დამატებით შესაძლებლობებს გადაეჭრათ დარგში არსებული პრობლემები და უზრუნველვყოთ კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შექმნის მექანიზმების ამოქმედება. დღის წესრიგში დგება რამოდენიმე ფუნდამენტალური პრობლემის გადაწყვეტის აუცილებლობა, რომლებიც შესაძლებელია დავყოთ ეტაპებად და სამოქმედო მიზნობრივ-პროგრამული მოდელირების ფორმით განვახორციელოთ. რეგიონული ფაქტორის სრულფასოვნად გამოყენების თვალსაზრისით აუცილებელია პოლიტიკის საკითხებში უშუალო მონაწილეობა და მიკროზონულად მორგებული მასტიმულირებელი სისტემის შეთავაზება, ცენტრიდანული და ცენტრისკენული პოლიტიკის სინერგიული ეფექტი, ყველა ადგილობრივი სპეციფიკური პრობლემის განზოგადება, სიტუაციური და კონტექსტუალური ანალიზი, რესურსული კვლევა, მინის მართვის პოლიტიკის საკითხებში აქტიური აქტორის როლი, კონკურენტუნარიანი კულტურის დარაიონების პრინციპების ჩამოყალიბება და დარგობრივ-ტერიტორიული სპეციფიკის განსაზღვრა თემათა არასრული ჩამონათვალია. კონკურენტუნარიანობის მისაღწევად მნიშვნელოვანია სასტარტო უპირატესობის გამოკვეთა, რომელიც ამ მოცემულობაში უნდა განხორციელდეს მრავალმხრივი პასუხისმგებლობის ქვეშ, სადაც სახელმწიფო ერარქიული სისტემის ორივე დონეს ექნება საკუთარი უფლება-მოვალეობანი, ხოლო სტრუქტურულ ერთეულს(კოოპერატივი, კლასტერი) სრული პასიხისმგებლობა პროექტით განსაზღვრული შედეგის უზრუნველყოფაში. რეგიონული ეკონომიკური პრინციპების მოქმედებაში მოყვანით შესაძლებელი ხდება მიზნობრივი პროგრამის ფარგლებში გათვალისწინებული იქნას, ერთი მხრივ, ეკონომიკურ-კომერციული, ხოლო, მეორე მხრივ, სოციალურ-დემოგრაფიული ასპექტები, რაც დარგის და რეგიონის განვითარების გამარ-

თულ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას უყრის საფუძველს. შექმნილ ვითარებაში სულ უფრო მეტად იზრდება განვითარების კონვერგენციული ხასიათის და ინკლუზიური ჩართულობის მნიშვნელობა, რომლის უზრუნველყოფაც სახელმწიფოს გონივრული პოლიტიკის შედეგი უნდა იყოს და მას დღევანდელ ვითარებაში ალტერნატივა არ გააჩნია.

საკვანძო სიტყვები: რეგიონული ეკონომიკა, კონკურენტუნარიანი პროდუქცია, დეცენტრალიზაცია, სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, სისტემურ-სტრუქტურული რეფორმა, ანალიტიკური კვლევები, მიზნობრივი პროგრამები.

შესავალი

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარება შედის უმნიშვნელოვანეს ფაზაში და საჭიროებს სრულფასოვან შეფასებას, რა მდგომარეობაშია ის დღეს, რას მიაღწია, რა პრობლემების წინაშეა და რა პერსპექტივები აქვს მომავალი განვითარების თვალსაზრისით. რამდენად სწორად განისაზღვრა მიზნები და ამოცანები ამის დაზუსტება არ წარმოადგენს სირთულეს, თუმცა როგორ უნდა მიაღწიოს ქვეყანამ სასურველ შედეგს და როგორი სამოქმედო ტაქტიკა-სტრატეგია უნდა შეარჩიოს სწორედ ესაა უმთავრესი გამოწვევა. კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოება ახალი სტრატეგიული დოკუმენტის მთავარი სამიზნეა და დროულია საქმედ ვაქციოთ ევროპაში გავრცელებული თეზა: „ვიაზროვნოთ გლობალურად - ვიმოქმედოთ ადგილობრივად“. სიტუაციური და კონტექსტუალური დარგობრივი კვლევების, ტერიტორიული სივრცითი დაგეგმვის და საყოველთაო ჩართულობის განსაკუთრებულ შესაძლებლობებს აჩენს ეფექტური რეგიონული პოლიტიკა, ამასთან საგულისხმო ფაქტია, რომ საქართველო 2021-2027 წლების სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების სტრატეგიას იღებს, რაც კიდევ ერთი მინიშნებაა, რომ თანამედროვე „აგრარული პოლიტიკა“ წარმოუდგენელია რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის გარეშე. ქვეყანაში დარგის განვითარების მრავალი საინტერესო პროექტი მოქმედებს უამრავი ხელშემწყობი მე-

ქანიზმი, თუმცა პროცესს აკლია სისტემურობა, რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის რაციონალური და კარგად სტრუქტურირებული პროგრამები, რომლებიც დასახულ მიზანს და ამოცანებს შეასრულებს შედეგით და არა მოჩვენებითი, ფრაგმენტული აქტიურობით. ქვეყანას არა აქვს იმის ფუფუნება, რომ არ გამოიყენოს დღეს არსებული ყველა საშუალება ეკონომიკის სწრაფი ზრდის და ეფექტური მართვის, მათ შორის უპირობოდ რეგიონული ეკონომიკის შესაძლებლობებიცაა.

რეგიონული პოლიტიკის მდგომარეობა საქართველოში

ევროპული გამოცდილების გაზიარებით და ჩვენი პარტნიორების ძალისხმევით რაც შეიძლება მოკლე დროში უნდა მოხდეს ცენტრალიზებული მმართველობითი სისტემის ტრანსფორმაცია. 2010 წელს ამ კუთხით მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა იყო საერთაშორისო კონფერენცია ბათუმში, სადაც ევროპელმა ექსპერტებმა ყურადღება გაამახვილეს რეგიონალიზმის უნიკალურ შესაძლებლობებზე არსებულ მოცემულობაში, კერძოდ ევროპის საბჭოს ადგილობრივი და რეგიონული ხელისუფლებების კონგრესის პრეზიდენტმა იან მიკალეფმა საქართველოს ხელისუფლებას მოუწოდა აქტიური, მიზანზე და შედეგზე ორიენტირებული პოლიტიკისთვის პირველ რიგში შეიქმნას სამართლებრივი ჩარჩო, რეალისტურად განისაზღვროს სამოქმედო არიალი, სრულფასოვნად გაანალიზდეს შესაძლებლობები და ფინანსური პროგრამული უზრუნველყოფა. პრეზიდენტი აღნიშნავს: „დეცენტრალიზაციის პროცესი შეუქცევადია და კონგრესი გამოთქვამს სრულ მხარდაჭერას საქართველოს ხელისუფლების მიმართ ამ თვალსაზრისით“. საინტერესო მოსაზრება გამოთქვა ევროსაბჭოს ექსპერტმა რობერტ ჰერცოგმა: იგი აღნიშნავს, ერთი მხრივ, რეგიონალიზმის მნიშვნელობას საქართველოს შეუქცევადი და მდგრადი განვითარებისათვის, ამავდროულად ხაზს უსვავს იმ ფაქტს, რომ არ არის აუცილებელი პოლიტიკური რეგიონალიზმი ყველგან (მაგ. აფხაზეთის ავტონომია), საკმარისია ქვეყნის ინტერესებს მისადაგებული

კანონმდებლობა და შესაძლებელია მივიღოთ ეკონომიკური რეგიონი კონკრეტული საქმიანი მისიით, სადაც გათვალისწინებული იქნება ყველა ის დადებითი ტენდენცია, რასაც დეცენტრალიზაციის მაღალი კონცენტრაციით მივიღებთ. უმთავრესი განსხვავება სახელმწიფო მონეების რეგიონალისტურის და ფედერალურს შორის არის ის რომ, ფედერალური მონეობა ხორციელდება ქვეყნის სრულ ტერიტორიაზე, ხოლო რეგიონალისტურის შემთხვევაში დასაშვებია მართვის ასიმეტრიული მოდელის გამოყენებაც, რაც იძლევა საშუალებას ფოკუსირება გაკეთდეს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადანაცვლებაზე და გამოირიცხოს ეთნიკურ-პოლიტიკური გაუგებრობები. არსებული ფაქტიური მდგომარეობა გამოიხატება რეგიონული სტრუქტურების ფუნქციონირების არაეფექტური და ხშირ შემთხვევაში გაურკვეველი უფლება-მოქმედებებით, არასრულფასოვანი და ეკონომიკურ საკითხებში გარიდებული მუნიციპალური თვითმმართველობით, უსტატუსო და უფუნქციო თვითმმართველობის პირველი დონით (სოფელი, თემი). მაშინ როდესაც პროგრესული ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს უფლებების და ფუნქციების გადანაწილების მართებულ პრინციპებს დონეებს შორის, ჩვენ ვრჩებით პოსტკომუნისტური ეპოქის ტყვეობაში და ცენტრიდან ვხარჯავთ მილიარდზე მეტს რეგიონების ელემენტარულ საჭიროებებზე (ბაღები, სკოლები, სკვერები, ინფრატრუქტურა და ა.შ.), ყველა ტიპის პროტექციონისტული და მასტიმულირებელი პოლიტიკა ხორციელდება მხოლოდ ცენტრიდან და მოკლებულია რესურსულ კვლევებს, საინფორმაციო-ანალიტიკურ საშუალებებს ვიცოდეთ რა სჭირდებათ ადგილებზე. საქართველოს 2021-2027 წლების სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტის ფორმირებისას რეგიონული ეკონომიკის თემატიკა ნაკლებად შესწავლილია, როგორც ზოგადად ქვეყანაში, ისე სტრატეგიის წარმოდგენილ პროექტში. სრულფასოვანი, კომპლექსური პროგრამული უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია მიზნობრივ - ანალიტიკური კვლევა. აღნიშნულიდან გამომდინარე პირველ რიგში აუცილ-

ებელია რეგიონული ეკონომიკის კვლევის მეთოდების დანერგვა სამ ეტაპად:

ა) სიტუაციური ანალიზის მწყობრი სისტემა და გაზომვადი ინდიკატორები, რომლებიც დაგვეხმარებიან რეალური მდგომარეობის შეფასებაში.

ბ) რესურსული კვლევა, რომელიც ასახავს შესაძლებლობების დონეს და მის პერსპექტიულობას, ასევე უპირატესობებს და რისკებს.

გ) თემის კომპლექსურად, მულტისექტორულად გააზრება, სისტემურ-სტრუქტურული უზრუნველყოფა და მოქმედების მოდელირება.

ქვეყნის მომავალი მდგრადი ეკონომიკური განვითარება წარმოდგენილია რეგიონების აქტიური ჩართულობის გარეშე, კვლევის მეთოდების სამივე მიმართულება გვაძლევს დარგობრივ-სექტორული წარმატების რეალურ სურათს, ასევე განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია საქართველოს სოფლად განვითარების პოლიტიკა, რადგან თანამედროვე გამოწვევებმა არსებითად შეცვალა გარემოებები და მოითხოვს გამორჩეულად გონივრულ კომპლექსურ პოლიტიკას. თანამედროვე მსოფლიო გამოცდილება მოწმობს რამდენად საინტერესო და მნიშვნელოვანია რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა, როგორც განვითარებული, ასევე განვითარებადი ქვეყნებისათვის, უკანასკნელი ორი ათეული წელიწადი თვალნათლივ ცხადყოფს ევროპულ ქვეყნებში დადებით ტენდენციებს საუკეთესო შედეგებს, როგორც მდგრადი და სივრცითი დაგეგმვის თვალსაზრისით, ასევე კონკურენტული პროდუქციის წარმოებით, დეცენტრალიზაციის მაღალი დონით და რაც ჩვენთან განსაკუთრებით პრობლემატურია, კონვერგენციის ხარისხით და ეკონომიკის ინკლუზიური ხასიათით. მათი მკვლევარები თამამად აცხადებენ, რომ ევროკავშირის რეგიონული პოლიტიკა წარმოადგენს ევროკავშირის მიღმა არსებული ქვეყნების შთაგონების წყაროს, ასევე ნიშანდობლივია ეს განმარტებაც - „ევროკავშირის რეგიონული პოლიტიკა არის პოლიტიკა, რომელიც განსაზღვრავს და მიზნად ისახავს მომავალ შესაძლებ-

ლობებს, არა წარსულის პრობლემების კომპენსაციით, არამედ გამოუყენებელი პოტენციალის მობილიზებით.” მსოფლიო ეკონომიკურ და მის მომიჯნავე მეცნიერებებში რეგიონული განვითარების საკითხებზე შემუშავებულია მრავალი თეორიული მიდგომა, საინტერესო კონცეფცია და სამოქმედო მოდელი. მე-20 საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისისათვის რეგიონალური განვითარების ორი გამოკვეთილი მასშტაბური მოდელი არსებობდა. კაპიტალისტურ და სოციალისტურ სისტემების ფარგლებში ჩამოყალიბებული ხედვის გარდა ინტერესმოკლებული არაა გავრცენოთ კლასიკურ თეორიულ მიმართულებებს: --პოსტკეისიანური თეორია, რომელიც აქტიურად იყენებს სახელმწიფო რეგულირების ბერკეტებს სასურველი მიზნების და ამოცანების გადასაწყვეტად. რეგიონთაშორისი განსხვავებების და მიზნობრივი დარგობრივი პროგრამებში მთავარია პროტექციონისტული პოლიტიკა, სადაც მოქმედების მთავარ ინსტრუმენტებად გამოიყენება სუბსიდირება, საგრანტო კომპონენტი, ინფრასტრუქტურულ-ლოჯისტიკური უზრუნველყოფა, საკრედიტო და საგადასახადო შეღავათები. სახელმწიფო სუსტად განვითარებული რეგიონებისთვის ქმნის სპეციალურ პროგრამებს და სტიმულირებს საინვესტიციო მიმზიდველობის კუთხით. ნეოკლასიკური თეორია, რომელიც როგორც საერთო მაკროეკონომიკური ხედვით, ასევე რეგიონულ ნაწილშიც მომხრეა არჩაჩევის პოლიტიკის. მათი თავისუფალი აზრით არარეგულირებადი ბაზარი ბუნებრივად აღმოფხვრის რეგიონთაშორის უთანასწორობას, ხოლო საბაზრო მექანიზმებს გააჩნიათ უნარი პროცესის თვითრეგულაციის და სახელმწიფო ზემოქმედება მასზე დიდი საფრთხის შემცველია. დაუბალანსებელი რეგიონული განვითარების თეორია, რომელიც ეწინააღმდეგება ნეოკლასიკურს და ფაქტიურად გაგრძელებაა კეისიანური პოლიტიკის, სადაც მთავარი მიმართულებაა მოქმედების კონვერგენციული ხასიათი და ცალსახად ხისტი პოლიტიკა საბაზრო მექანიზმების ყოვლისშემძლეობის წინააღმდეგ, უფრო მეტიც თეორია ამტკიცებს, რომ სახელმწიფო რეგულირების გარეშე საბაზრო ეკონომიკის ციკლურური ხასიათი ხელს უწყობს რე-

გიონებში ეკონომიკური ზრდის განსხვავებულ ტენდენციებს. --საზოგადოებრივი რეგიონალიზმი, რომელიც ძირითადად აყალიბებს მიდგომებს საერთო ეროვნულ და რეგიონულ ინტერესების პოლიტიკურ-ეკონომიკურ საკითხებს. უფლებამოსილების გადანაწილების თემატიკა უკანასკნელ პერიოდში სულ უფრო მწვავე ხასიათს ატარებს, შესაბამისად ამ თეორიის განვითარება და მეცნიერულ დასაბუთება უაღრესად მნიშვნელოვანია მკვლევართათვის. აღნიშნულ თემატიკაზე მომუშავე ქართველ მეცნიერთა შორის გამოვარჩევი პროფესორ ი. მესხიას მიერ მოცემულ რეგიონის მცნების განმარტებას, მისი აზრით რეგიონი ეს არის ერთიანი გლობალური სახალხომეურნეობრივი კომპლექსის გამოცალკავებული ნაწილი რალაც ნიშნით, (ტერიტორიული, ადმინისტრაციული, ეკონომიკური) რომელიც თავის მხრივ აერთიანებს კონკრეტულ ტერიტორიას მატერიალური წარმოებისა და სოციალური ინფრასტრუქტურის დარგების კომპლექსს. ამ ფაქტორებიდან რომელიმეს წინა პლანზე წამოწევა განაპირობებს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ან გეოგრაფიული რეგიონის ფორმირებას. რეგიონი შეიძლება იყოს ადმინისტრაციული, გეოგრაფიული და ეკონომიკური ერთეულები მასში დარგებისა და ტერიტორიების გაერთიანების პირობით. საყურადღებოა, რომ 80-იან წლებში საქართველოში იყო მცდელობა ქვეყნის ტერიტორიის 8 ეკონომიკურ ზონად დაყოფის, ის იყო ფაქტიურად გამოძახილი იმ საინტერესო შემოქმედებითი პროცესების, რომელიც ამ კუთხით ევროპაში დაიწყო. მნიშვნელოვანი ეტაპი ევროპული რეგიონული პოლიტიკის ცხოვრებაში 2000 წლის ლისაბონის სამიტია, სადაც პირველ პლანზე წამოიწია ეკონომიკის ინკლუზიური ზრდისა და სამუშაო ადგილების საკითხმა. შეთანხმება მოხდა მთავარზე, რომ ევროკავშირის ეკონომიკა უნდა იყოს ცოდნაზე და ინოვაციებზე დაფუძნებული, მსოფლიო მასშტაბით ყველაზე კონკურენტული და დინამიური, ასევე გაგრძელდა ეს ტენდენციები 2006 წლის ფორუმზეც და ჩვენთვის ნიშანდობლივი თემები გახდა პრიორიტეტული: ცოდნის ეკონომიკის უპირატესი მნიშვნელობა, სახელმწიფო სტრუქტურების და მენეჯმენტის

ერთობლივი პასუხისმგებლობა პროექტებზე, რეგიონებისათვის მეტი ფინანსური და უფლებრივი დეცენტრალიზაცია. საქართველოს რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის როგორც ფორმირება, ასევე რეალიზაცია გართულებულია ერთის მხრივ, ტერიტორიული მთლიანობის დაკარგვის გამო, ხოლო მეორეს მხრივ ქვეყნის საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის მეცნიერულად დასაბუთებული კომპლექსურ-მოდელირებული პოლიტიკის შემუშავებლობით. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი ორიენტირები სწორედ გლობალური სახელმწიფო პოლიტიკიდან უნდა გამომდინარეობდეს. იგი ერთიანი ეკონომიკური სტრატეგიის ორგანული ნაწილია და მოიცავს სამართლებრივ, ეკონომიკურ და ორგანიზაციულ ღონისძიებათა სისტემას, რომლითაც მიიღწევა სანარმოო ძალთა ოპტიმალური განლაგება, მენარმეობის სტიმულირება და მოსახლეობის ცხოვრების დონის გათანაბრება. რეგიონულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ ევროკავშირის მაგალითზე უკვე დაამტკიცა, რომ საქმის კეთების პროცესში არ შეიძლება ტერიტორიული ფაქტორის უგულველყოფა, სწორედ მათთან თანამშრომლობითაა შესაძლებელი კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოება და სოფლად მატერიალური კეთილდღეობის შექმნა. უნიკალურია ცენტრისკენული და ცენტრიდანული პოლიტიკის გონივრული შეთანხმებით მიღებული ეფექტი, მნიშვნელოვანია ადგილებზე შევინარჩუნოთ მოსახლეობა, მოვახდინოთ ეკონომიკის ინკლუზიურად ზრდის სტიმულირება, შევქმნათ დამატებითი სამუშაო ადგილები სოფლად, სადაც აბსოლუტური უიმედობის და უპერსპექტივობის განცდაა, ეს უკიდურესად საშიშია ეკონომიკის არამდგრადი, სტაგნაციური მდგომარეობის და გეოპოლიტიკური ფაქტორების გათვალისწინებით.

საქართველოში რეგიონული განვითარების პოლიტიკა ბოლო პერიოდში, ერთი მხრივ, სამთავრობო სტრუქტურების უყურადღებობის მსხვერპლია, ხოლო, მეორე მხრივ, დონორი ორგანიზაციების ინტერესის ობიექტია. ჯერ კიდევ ასოცირების შეთანხმებამდე არასამთავრობო სტრუქტურების მიერ ჩატა-

რეზიუმე კვლევებზე და რეკომენდაციებზე მოგვცა საშუალება პრემიერ მინისტრის განკარგულებით 2013 წლის 17 სექტემბერს ერთმანეთის მიყოლებით ყველა რეგიონისთვის შექმნილიყო სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიები 2014-2021 წ. აქვე უნდა აღინიშნოს 2012 წლის 14 მაისის პრემიერ მინისტრის 936 განკარგულება - „რეგიონის განვითარების სტრატეგიის შემუშავების სახელმძღვანელოს დამტკიცების შესახებ“, სადაც ხაზგასმული იყო ევროკავშირსა და საქართველოს შორის 2011 წლის 14 ნოემბერს დადებულ ხელშეკრულებაში აღებული ვალდებულებები, რომელიც ითვალისწინებდა რეგიონული განვითარების სრულფასოვან და მასშტაბურ რეფორმირებას. მრავალი პროექტი, ინიციატივა და ვალდებულება იქნა სამშუხაროდ შეჩერებული და დღეს გვაქვს:

- კლასიკური გაგებით ტერიტორიული მონაცემების ფორმებიდან (ფედერალური, უნიტარული, რეგიონალისტური) ჩვენ ჯერაც ვერ გავარკვეით რომელი ტიპის სახელმწიფო ვართ. რამდენადაც გვაქვს ფედერალურისთვის დამახასიათებელი ნიშნები--აჭარის და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა კონსტიტუციური უფლებებით, რეგიონალისტური მოდელის შინაარსი--კონსტიტუციით გადანაწილებული უფლებები ადგილებზე და მცდელობა რეგიონული სტრუქტურების შექმნის, თუმცა ფიზიკურად და მენტალურად ვართ მოქმედების უნიტარულ რეჟიმში, სადაც კვლავ ვცდილობთ თვითმმართველობა მოვაცციოთ ფუნქციონირების ვერტიკალში, ხოლო რეგიონული წარმონაქმნები სულაც ცენტრალური ხელისუფლების დანამატად ვაქციოთ. ფაქტიურად შეჩერებულია დეცენტრალიზაციის და სუბსიდიარობის მმართველობითი პრინციპის საკითხი, სადაც ხაზგასმულია, რომ ცენტრალური ხელისუფლება უნდა ახორციელებდეს მხოლოდ იმ საქმიანობას, რომელიც ვერ შესრულდება ადგილობრივ დონეზე. ჩვენი პარტნიორების და დონორების ძალისხმევით ძალაში შევიდა 2021-2027 წლების სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების სტრატეგია, სადაც ხაზგასმულია ტერიტორიული და დარგობრივი თანამშრომლობის შეუქცევადი ხასიათი, თუმცა ამ მიზნებს და ამოცანებს შეს-

რულება წარმოუდგენელია თვითმმართველობის რეფორმის და სოფლის სტატუსის აღდგენის გარეშე. დღეს ადგილებზე გვაქვს ერთ დონიანი თვითმმართველობა -- 69 მუნიციპალიტეტი, რომელიც არც ადმინისტრაციული, არც ეკონომიკური ხასიათით არ არის სრულფასოვანი თვითმმართველი წარმონაქმნი, უფრო მეტიც იგი ვერ ატარებს რეგიონული მართვისთვის შესაძლებელ კომპლექსურ სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკას და თვითმმართველი ერთეულისთვის მნიშვნელოვან სოფლის განვითარების საკითხების მართვას. საქართველოში დღეის მდგომარეობით 3668 უსტატუსო სოფელი გვაქვს. საგულისხმოა ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიული მოწყობის მდგომარეობა 100 წლის წინ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკაში, სადაც რეგიონულ დონეს შეესაბამებოდა 20 მაზრა, ხოლო ადგილობრივ თვითმმართველს 356 ქალაქი და თემი(ერთიანდება რამოდენიმე სოფელი). ისტორიულმა კვლევებმა და პრაქტიკამ აჩვენა, რომ თვითმმართველობის სრულფასოვნად განხორციელება, საკითხის ახლებურად გააზრება და რეფორმირება მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

კონკურენტული უპირატესობის აღდგენის რეგიონული ასპექტები

სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების 2021-2027 წლის სტრატეგია მთავარი დოკუმენტია მომავალი შვიდი წლის ქვეყნის აგრარული და რეგიონული განვითარების თვალსაზრისით, შესაბამისად მოცემულ სამ მიზანს შორის ცენტრალური ადგილი უკავია პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის საკითხს, თუმცა სახელმწიფოს მხრიდან რაიმე მექანიზმი ან სამოქმედო პროგრამა არ არის შემოთავაზებული, უფრო მეტიც გლობალური გამოწვევების, ტექნიკური პროგრესის, ინოვაციებზე გაზრდილი მოთხოვნის, საყოველთაო რაციონალიზმის და ოპტიმიზაციის ეპოქაში პროცესი მიშვებულია თვითდინების რეჟიმში და სოფლის მეურნეობის დარგში მომუშავე წვრილი ფერმერული მეურნეობების ევოლუციური განვითარების მოლოდინზე. ამ მოცემულობაში აღსანიშნავია ისიც, რომ მთავრო-

ბის პრიორიტეტი თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულებებია და დღევანდელი პოლიტიკით კონკურენციის პირობები ქართველი მწარმოებლებისათვის კიდევ უფრო მეტად მძიმე შეჯიბრობით წნეხს ქმნის. როდესაც შენ ერთის მხრივ იმპორტირებულ პროდუქციას უმსუბუქებ პირობებს, რაც ძირითადად გადასახადების და დამატებითი რეგულაციების მოხსნაში, შემცირებაში და შეზღუდვაში გამოიხატება, ბუნებრივია მოქმედების საპირწონედ უნდა იზრუნო შიდა წარმოების სტიმულირებაზე და მისი კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე, მით უმეტეს თუ გავითვალისწინებთ დღეს სასურსათო უსაფრთხოების თვალსაზრისით არსებულ ვითარებას. (80 %-მდე სასურსათო კალათა საშუალო წლიურად იმპორტირებული პროდუქციაა). ბუნებრივია ისმება კითხვა სად გვაქვს კონკურენტული უპირატესობანი და რა მექანიზმებით შეიძლება მისი ეფექტურად ამოქმედება. საკითხის შესწავლა რეგიონულ-დარგობრივ ჭრილში და კვლევის რეგიონული ეკონომიკის მეთოდების გამოყენება მოგვცემს საშუალებას ადგილებზე აგრარული სფეროს კონკურენტული შესაძლებლობები ერთის მხრივ გამოვკვეთოდ, ხოლო მეორეს მხრივ დავსახოთ მიზნობრივი სიტემურ-სტრუქტურული რეფორმის სამოქმედო პროგრამა, რომელიც კონკრეტულ შედეგზე იქნება ორიენტირებული.

თანამედროვე ეკონომიკაში სულ უფრო პოპულარული ხდება ტერმინი კონკურენცია, რომელიც ერთდროულად აერთიანებს სიტყვის განმარტების ძირითადად ორგვარ ინტერპრეტირებას: ერთი მხრივ იგი გულისხმობს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ერთიან მაკრო სისტემას, რაც რეიტინგთა სხვადასხვა სისტემაში ვლინდება, ხოლო, მეორე მხრივ, კონკურენცია აღიქმევა როგორც საბაზრო ეკონომიკის ცენტრალური მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ პროგრესს ეკონომიკური სისტემის მიკრო, მეზო, მაკრო და მეგა დონეზე. კონკურენტუნარიანობის ქვეშ იგულისხმება კონკურენტთა შესაძლებლობა საქონლისა და მომსახურების ბაზრებზე, ასევე მნიშვნელოვანია სისტემური კონკურენტუნარიანობის განსაზღვრა, სადაც დონეებს ერარქიულად გავანანნილებთ

თანმიმდევრული პრინციპით: ქვეყნის, ეკონომიკის, დარგის, ფირმის, პროდუქტის კონკურენტუნარიანობა. ამ მოცემულობაში შეიძლება ითქვას, რომ გამოკვეთილია მაკრო (ქვეყნის, ეკონომიკის, დარგის) და მიკრო (ფირმის, პროდუქტის) ეკონომიკის ფაქტორები და საერთოდ არ სჩანს ერთი შეხედვით რეგიონული ეკონომიკის ადგილი, თუმცა თუ ჩვენ გავიაზრებთ საკითხის არსს და დავესესხებით კონკურენციის თეორიის ერთ-ერთ თვალსაჩინო წარმომადგენელ მ. პორტერის ნაშრომებს, ვნახავთ, რომ კონკურენტუნარიანობა განისაზღვრება მუდმივი განვითარების შესაძლებლობით და საწყის ეტაპზე მთავარი კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებაა, სწორედ რეგიონული ეკონომიკის პრინციპების ამოქმედებას, რესურსული, ნიადაგობრივი და მიკროკლიმატური უპირატესობების განსაზღვრას, ადგილებზე სისტემურ-სტრუქტურულ ოპტიმიზაციას და ადგილობრივი ხელისუფლების ცენტრისკენულ პოლიტიკას აქვს სოფლის მეურნეობის დარგში გადამწყვეტი მნიშვნელობა წარმატების მოსაპოვებლად, ხოლო შემდეგი ეტაპი ავტორის აზრით ამ უპირატესობის შენარჩუნება პროდუქციის წარმოების განახლებული ინოვაციური ხერხებისა და ფაქტორების მუდმივი სრულყოფითაა შესაძლებელი. საქართველოში კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოებისათვის მნიშვნელოვანია ზემოდჩამოთვლილი ყველა დონე განვიხილოთ თეორიულ და პრაქტიკულ ასპექტში, რათა კიდევ უფრო კარგად გავიაზროთ თემის კომპლექსურობა და სახელმწიფო ჩართულობის მნიშვნელობა. ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის შეფასებისას სასურველია გავითვალისწინოთ მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე შემუშავებული გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი (New Global Competitiveness Index – New GCI), რომელიც ეფუძნება 12 კომპლექსურ მდგენელს. 2018 წლიდან გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის გამოთვლის მეთოდოლოგიური სიახლით შეფასება ოთხი მიმართულების მიხედვით აჯამებს მონაცემებს: ხელსაყრელი გარემო, ადამიანური კაპიტალი, ბაზარი, ინოვაციური ეკოსისტემა. საქართველოში მიუხედავად სახელმწიფოს მხრიდან

განხორციელებული პროტექციონისტული პოლიტიკისა სოფლის მეურნეობის დარგში არ გვაქვს ხელშესახები პროგრესი და ამის მიზეზი ხშირ შემთხვევაში არა კონკრეტულ შედეგზე ორიენტირებული პროგრამული მოქმედებები და რეგიონული დონის პროცესიდან დისტანცირებაა, თუმცა ადგილობრივი თვითმმართველობის მიზანმიმართული ჩართულობის შემთხვევაში ჩვენ შევძლებთ მივალნიოთ კონკურენტუნარიანობის სასტარტო უპირატესობას თუ ეფექტურად და პასუხისმგებლობის გადანაწილებით გადავწყვეტთ შემდეგ საკითხებს:

1. სტრუქტურული ოპტიმიზაცია და მიწის პარცელაციის პრობლემის აღმოსაფხვრელად შესაბამისი საკანონმდებლო და მასტიმულირებელი პოლიტიკა;

2. ნიადაგობრივ-კლიმატური სრულფასოვანი კვლევა პროდუქტის დარაიონების სისტემური უზრუნველყოფის თვალსაზრისით;

3. საწარმოო საშუალებების და მუშა-ხელის ოპტიმიზაცია;

4. ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მჭიდრო თანამშრომლობა და ორივე დონის მმართველობის პროგრამული სინერგიის ეფექტის უზრუნველყოფა;

5. კონკრეტული ლოკაციის სივრცითი დაგეგმვის, ინფრასტრუქტურის და კომუნიკაციების გამართულობის უზრუნველყოფა;

6. სამელიორაციო სისტემების რეფორმირება, მეორე დონის მომსახურების თვითმმართველობაზე გადმოცემა და რწყვის თანამედროვე სისტემების დანერგვა;

ამ უმნიშვნელოვანესი საკითხების შესწავლის, გაანალიზების და გადაჭრის საიდუმლოება რეგიონების სრულ ჩართულობაში და პასუხისმგებლობის გადანაწილებაშია, რაც უფრო სწრაფად მივიღებთ შესაბამის გადაწყვეტილებებს მით უფრო მალე დავალწევთ თავს დარგში არსებულ გაუგებარ ფრაგმენტულ მოქმედებებს და ევოლუციური ინერციის რეჟიმს. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ აგრარულ სფეროს მოდერნიზირება და კომპლექსური განვითარება აუცილებელი წინაპირობაა კონკურენტული პროდუქციის წარმოების სა-

კითხვებში, ხოლო მიზან-შედეგობრივი კავშირის უზრუნველყოფა წარმოდგენილია ადგილობრივი დონეების ჩართულობის და კონკრეტული კონკურენტული უპირატესობების გამოკვეთილი მოდელირებული პროგრამული მიდგომების გარეშე, სადაც ყველა დონის ფუნქცია-მოვალეობები განსაზღვრულია დროში და სივრცეში.

დასკვნა

საქართველოს აგრარულმა პოლიტიკამ გაიარა სამი ათეული უმძიმესი წელიწადი ნგრევის, დაყოფის, სტრუქტურულად მოშლის, ინფრასტრუქტურის ნგრევის, მიწის პარცელაციის, ტექნოლოგიური ჩამორჩენის და ზოგადად ამ სფეროში მენტალური დეგრადირების, ბოლოს ამას დაემატა ინფორმაციულ-ანალიტიკური შიმშილი და შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ ვირჩევთ მიზნებს და ამოცანებს, ვაცხადებთ დარგის პრიორიტეტულობას, თუმცა ვერ ვაკონტროლებთ ქვეყანაში მიწის პოლიტიკასთან დაკავშირებული საკითხებს, მოშლილია სოფლის მეურნეობის კულტურათა დარაიონების და მოყვანის ტექნოლოგიური ნორმა-რეგულაციების სისტემა, ვერ ვფლობთ სრულფასოვან ინფორმაციას რესურსული შესაძლებლობების და სიტუაციურ-კონტექსტუალური ანალიზის თვალსაზრისით, სრულიად იგნორირებული გვაქვს „ცენტრისკენული პოლიტიკა“ და ამ მოცემულობაში ველით სასურსათო უსაფრთხოების მწვავე პრობლემის გადანეცხვას, წარმოების გაზრდას და იმპორტჩანაცვლებას, ინვესტიციების და მაღალი ტექნოლოგიების მოზიდვას, ასევე სხვა სიკეთეებს და წარმატებებს, რომელიც სამწუხაროდ არ სჩანს. ქვეყანა ვერ დარჩება სასნაულის მოლოდინში და აქ დავესესხები კონკურენციის თეორიის ერთ-ერთ თვალსაჩინო წარმომადგენელს მ. პორტერს - „ნაციონალური წარმატება მემკვიდრეობითი არა არის -- ის იქმნება“. ჩვენ გვჭირდება სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების კომპლექსური მასტიმულირებელი მაკროეკონომიკური პოლიტიკა, საყოველთაო მულტისექტორული და რეგიონული ჩართულობა, მეტი პასუხისმგებლობის გადატანა რეგიონულ და მუნიციპალურ დონე-

ებზე, რადგან ევროპული გამოცდილება გვიჩვენებს რამდენად დიდი ეფექტი აქვს ცენტრიდანული და ცენტრისკენული პოლიტიკის სინერგიას, ამავდროულად შედეგზე პასუხისმგებლობის ტვირთი მიზნობრივ პროგრამებში არაა მხოლოდ ბენეფიციარების პრობლემა, სადაც სახელმწიფოს ფული იხარჯება უპირველესად პასუხისმგებლობაც ყველა შემთხვევაში მისია და ეს უნდა გაიზიაროს ყველამ. ეფექტური აგრარული პოლიტიკის განხორციელების უზრუნველსაყოფად და ქვემოდან-ზევით პოლიტიკის დანერგვა შეუქცევადი ობიექტური პროცესია, სწორედ ის შექმნის ყველაზე მნიშვნელოვან წინაპირობებს მოპოვებული და შენარჩუნებული იქნას კონკრეტული უპირატესობანი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების წარმოებისას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რეგიონული ეკონომიკა. ავტორთა ჯგუფი (ხელმძღვანელი ე. ხარაიშვილი) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა. 2004 წელი

2. „აღმოსავლეთ პარტნიორობა“ და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური

პოლიტიკა. თბილისი 2011 წელი. გამოცემაზე პასუხისმგებელი დავით წარმანია. კავკასიის ეკონომიკური და სოციალური კვლევითი ინსტიტუტის აღმ. დირექტორი

3. გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი 2018. საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. თბილისი 2018 წელი.

4. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა. პ.კოლუაშვილი განახლებული გამოცემა 2020 წ.

5. საქართველოს სოფლის მეურნეობა. ნ.ჭითანავა ტრანსფორმაცია, პრობლემები და პერსპექტივები. გამომცემლობა ივერიონი. 2015 წელი.

6. ევროკავშირი რეგიონული პოლიტიკა. ოფისი I 2985 ლუქსემბურგი. 2009 წელი

7. თანამედროვე ეკონომიკური თეორიები. ე. მექვაბიშვილი . თბილისი 2016 წელი

8. საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა 2018-2021 წლები

9. საერთაშორისო კონფერენცია „ადგილობრივი და რეგიონული განვითარება

ევროპაში”: თანამედროვე გამოწვევები, ბათუმი 8-9 ივლისი, 2010 წელი.

REFERENCES:

1. Regional economy. Group of authors (supervisor E. Kharaishvili). Tbilisi State University edition. 2004.

2. “Eastern Partnership” and The Socio-economic Policy of Georgia. Tbilisi 2011. Responsible for the Publication -David Narmania. Exec. Director of the Caucasus Economic and Social Research.

3. Global Competitiveness Index 2018. The Ministry of Georgian Economy and Sustainable Development. Tbilisi 2018.

4. Agricultural Economics. P. Koguashvili Updated 2020y.

5. Agriculture of Georgia. N. Chitanava- Transformation, Problems and Perspectives. Publishing House “Iverioni”. 2015.

6. EU Regional Policy. Office l 2985 Luxembourg. 2009 year.

7. Modern Economic Theories. E. Mekvabishvili. Tbilisi 2016 Edition.

8. Georgia Regional Development Program 2018-2021.

9. International Conference “ Local and Regional Development In Europe”: Modern Challenges, Batumi 8-9 July, 2010.

**THE ROLE AND OPPORTUNITIES OF THE REGIONAL ECONOMY
IN THE AGRARIAN SECTOR IN ENSURING THE PRODUCTION
OF COMPETITIVE PRODUCTS**

Gocha Tsopurashvili

GTU PhD student

E-mail: Gocha.tsopurasvili@gmail.com

RESUME

The paper discusses the importance of using the opportunities of the regional economy in the production of competitive agricultural products at the modern stage. The 8-year cycle of declared priority and state protectionism has not substantially changed the situation, the field still needs to be reformed, most of the systemic-structural and organizational-technical issues are unresolved. The importance of the synergistic effect of centrifugal policies is completely ignored. Georgia's commitments under the Deep and Comprehensive Agreement with the European Union in terms of strengthening, decentralization and deconcentration of self-government, are not actually fulfilled; Therefore, in the current situation, the opportunities of the regional economy are untapped in the country. Accordingly, nowadays the opportunities of the regional economy are unused in the country, initiatives and proposals from the places are not considered at all. The principle of action adopted in the EU countries, which actively use the specific model in governance, is completely ignored. Moreover, all types of stimulus and protectionist policies are implemented only from the center and lack of the full-fledged on-site resource research, understanding the information-analytical reality, the visions of identifying risks and benefits, as well as the initial competitiveness. Solving the issues of territorial arrangement of Georgia, the active use of the opportunities of the regional economy and proper spatial development of the territories give us additional opportunities to solve the existing problems in the field and to ensure the activation of mechanisms for creating the competitive prod-

ucts. The agenda raises the need to address a number of fundamental problems that can be broken down into stages and implemented in the form of targeted action-program modeling. In order to make full use of the regional factor, it is necessary to be directly involved in policy management issues and to offer a microzonal adjusted incentive system, synergistic effect of centrifugal and centrifugal policies, generalization of all local specific problems, situational and contextual analysis, resource research. The role of an active land management policy issues, the establishment of the principles of competitive culture zones and the definition of sectoral-territorial specifics are an incomplete list of topics.

Moreover, in order to achieve competitiveness, it is important to highlight the starting advantage, which in this context must be exercised under multilateral responsibility, where both levels of the state hierarchical system will have their own rights and responsibilities. And the structural unit (cooperative, cluster) is fully responsible for ensuring the project-defined outcome. By implementing the regional economic principles, it is possible to consider the economic-commercial, on the one hand, within the framework of the targeted program, and on the other hand, the socio-demographic aspects that underlie the state policy on the development of the sector and the region. In the current situation, the importance of the convergent nature of development and inclusive involvement, which should be the result of a reasonable policy of the state, and it has no alternative in the current situation.

Keywords: regional economy, competitive products, involvement of self-governing bodies, decentralization, socio-economic situation, System-structural reform, analytical studies, targeted programs.